

תפילת האבות

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד ב

איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות אבות תקנום; רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד תמידין תקנום. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: אברהם תקן תפלת שחרית - שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר ויעמד פינחס ויפלל; יצחק תקן תפלת מנחה - שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר תפלה לעני כי - יעטף ולפני ה' ישפך שיחו, יעקב תקן תפלת ערבית - שנאמר ויפגע במקום וילן שם, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם ונה ותפלה ואל תפגע בי.

עין איה / ברכות א / פרק רביעי-תפילת השחר

ב. ברכות כו/ב

אברהם תקן תפילת שחרית, שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, כו', יצחק תקן תפלת המנחה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וכו', יעקב תקן תפלת ערבית, שנאמר ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש כו'.

אלו השלש לשונות, עמידה, שיחה, פגיעה, מכוונות הנה נגד שלשה ענינים חלוקים שבאים מתועלת התפילה בעבודת ד' יתברך.

הנה התחלת פעולת התפילה היא שכל יסודי היראה והמוסר שקנה האדם בנפשו, שהם עלולים להשתכח מן הלב מפני סערת יצר לב האדם ותאות הזמן, התפילה תשריש את כל הענינים הקדושים והציורים הנעלים יפה בלב, באופן שיהי' להם מעמד חזק שלא ימוטו מהסתערות רוחות של השחתת המוסר והעבודה השלמה. וזמן פעולה זו נחוצה ביותר בשחרית, שיכין האדם לעצמו קודם שיפנה לעסקי החיים ורגשות תאות הגוף המוכרחים, להקנות לעצמו מעמד מוסרי חזק באופן שתהי' לו עמידה נכונה וקיימת שלא ישטפוהו המון גלי הזמן, ויוכל לעמוד בנסיגות של הכוחות המתנגדים. לזאת תערך התפילה לתכלית זה בשם "עמידה", על אודות פעולתה, והוכשר לזה ביותר אברהם אבינו ע"ה שהי' ראש המאמינים, והעומד בעשרה נסיונות נפלאים, אשר נלחם עם כל המתנגדים אל הדרך העולה לראות אור ד' שהסתערו להפיצו ולהדיחו, ומצא מעמד נכון וקיים לעד.

שיחה, תקרא התפילה בשם משתתף עם צמחים ואילנות, שנקראו שיחים על שם הפרחת הנפש בכוחות חדשים, המסתעפים באופן טבעי ע"י רגשות הנפש בעבודה שבלב. וזה המעמד ראוי ביותר לעת מנחת ערב, שהאדם קרוב להסיר מעליו הטרדות הזמניות, אז תוכל נפשו להתרומם בטבעה, ורגשי קודש הטבעיים האצורים בתוכה לדבקה באלהים חיים ולהתגבר באהבתו ויראתו הטהורה, יוסיפו פרי תנובה וישלחו בדים ופארות, להיות כדמות אילן רב ואחד השיחים. וההפרחה הטבעית הזאת מיושר הנפש היא שורש להנהגת הדין למי שנוטה מנתיב יושר של ארחות חיים, כי מדת הדין היא ביחוד מדוקדקת בכל דבר שיש לה חק טבעי, שהמשנה דרכה ונוטה מנתיבה יקבל עונש מוטבע. והיא מדתו של יצחק, כדכתיב קראי "ופחד יצחק הי' לי". וכדאמרי רבנן ברב ביאור. ע"כ יאתה שם "שיחה" לתפילת המנחה.

אמנם עוד יש רב יתרון לתפילה, והיא מוצאת תכליתה ברמי המעלה והערך, קדושי עליון הנגשים אל ד' שע"י התפילה ירומו אף ינשאו למעלת הנבואה או קרוב לה. כדברי הטור או"ח סי' צד"ק. הם פוגעים מעמדים גדולים יותר מהליכות הטבע, כי יתרוממו הרבה על הטבע וידבקו באלהים חיים בלב ונפש טהורה. ולזה המעמד הרם מוכשרת הלילה במנוחתה והתבודדותה, כמו שביאר החסיד בחוה"ל ביתרון תפילת הלילה. גם היא מכשרת את בני המעלה הזאת להיות נפקדים בחזיונות עמיד קי קדושים בשכבם

בשנתם, לחזות מחזות נושאים תבואות שכליות נוראות אשר לא יושגו בחברת החומר וחושיו, זאת תקרא "פגיעה". כי הדברים המושגים למעלה מתהלכות השכליות המוטבעות, המה שלא כסדר הטבעיות שהם מתהלכות בהדרגה מהקל אל הכבד וע"פ דרכי עיונים בודדים המתלקטים למערכה, כ"א בפתע תגלה עליהם אור גדול מנעם ד', אשרי כל זוכה לו, תקרא התפילה מצד היותר כוללת זה התכלית בשם "פגיעה", כדרך הפוגע בהולך לא לפי ערך מהלכו של ההולך לבדו, כ"א השתתף בזה ג"כ סבת קרבת הנפגע. וכאשר אירע באמת ביעקב אבינו ע"ה, שודאי השלימתו ג"כ התפילה לאותו החזיון הנבואי הנשגב של מראה הסולם וכל פרטיו. שעל כן נתיחסה לתפילתו שם פגיעה, "ויפגע במקום", והיא נאותה לערבית.

בראשית פרשת חיי שרה פרק כד פסוק סג

וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדָה לַפְּנוֹת עֵרֶב וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גַמְלִים בָּאִים:

רש"י (סג) לשוח - לשון תפלה, כמו (תהלים קב א) ישפוך שיחו:

אבן עזרא (סג) לשוח ללכת בין השיחים. לפנות ערב קרוב מביאת השמש, וחהפך לפנות בקר. ובפ' כי תצא אבארגו באר היטיב:

רד"ק (סג) ויצא יצחק - מן העיר אשר נכנס ללון שם יצא בדרך מקרה לאותו הדרך שהיתה רבקה באה בו. והוא יצא לשוח בשדה - כלומר לטייל בין השיחים:

חזקוני בראשית פרשת חיי שרה פרק כד פסוק סג

(סג) ויצא יצחק מהיכן יצא מגן עדן שהיה שם משעת העקידה עד עכשיו שלש שנים. לשוח בשדה לשון שיח השדה תחת אחד השיחים כלומר לנטוע אילנות ולראות ענין פועליו. ד"א לשון שיחה לדבר לאיש הצורך לדבר עמו.